

Mezzo-sopran/sopran

Elisabeth Dons

Portræt af Elisabet Dons malet af Herman Albert Gude Vedel

fra: Dansk kvindebiografisk leksikon:

Elisabeth Caroline Cathrine Dons

(19. april 1864, Daurupgård, Bjergsted sogn – 2. maj 1942, Taarbæk)

Forældre: godsejer, kaptajn Julius Dons (1830-1908) og Augusta Mariane Sievers (1833-1908).

Bofælle ca. 1915-42: læge Karen Johanne Boertmann Feilberg (11.5.1878 i Tarm, Egvad sogn - 26.8.1960 i Kbh.), d. af stationsforstander Julius Sophus Emanuel Valdemar Feilberg. og Thøgeritha Michalia Sophie Boertmann Mohr Voss.

Debut på Det kgl. Teater 1. maj 1885 som Azucena i ”Trubaduren” af Verdi – dansk tekst H.P. Holst.

Elisabeth Dons blev udnævnt til både kgl. kammersanger og kgl. skuespiller i 1888 af Chr. IX og modtog Ingenio et arti 1915.

Da Elisabeth Dons spillede Violetta i operaen La traviata på Det Kgl. Teater, blev hun på fordelagtig vis sammenlignet med den berømte franske skuespillerinde Sarah Bernhardt i skuespillet Kameliadamen over samme emne. Dons så mere sydlandsk end dansk ud, og der flød da også både fransk og italiensk blod i hendes årer. Hun indførte den naturalistiske spillestil på Det Kgl. Teaters opera. Med sin dramatiske, patetiske kunst gjorde hun et stærkt indtryk på sin samtid. Hun var i 1800-tallets sidste årti operaens absolutte midtpunkt.

Som sin samtidige, den lyrisk-poetiske Emilie Ulrich, var Elisabeth Dons opvokset på landet i en stor søskendeflok. Til sin slægtning, forfatteren Aage Dons, fortalte hun senere, at det var en ven af faderen, der opdagede hendes stemme og tilskyndede forældrene til at lade hende komme på konservatoriet i København. Her fik hun undervisning af to af tidens bedste sanglærere, Leocadie Gerlach, hvem hun lignede en del i dramatisk henseende, og Sophie Keller.

Ved et selskab hørte kapelmester Johan Svendsen hende synge, og han opfordrede hende til at aflægge prøve på Det Kgl. Teater. Det gjorde hun efter at have indhentet tilladelse hos sin fader. Hun blev antaget og fik Emil Poulsen som dramatisk lærer. Han hjalp hende med sigøjnersken Azucenas parti i Trubaduren, og i dette parti debuterede hun med succes, kun 21 år gammel i 1885.

Aviserne roste hendes dramatiske anlæg, hendes mezza voce og den lethed, hvormed hun bevægede sig fra det ene register til det andet. Det parti, der lå allerbedst for hende, var imidlertid Amneris i Aida. Hun havde alle forudsætninger for at levendegøre den skinsyge, ægyptiske prinsesse: et eksotisk-aristokratisk ydre med en stor ørnenæse, en mørk mezzosopran af stort omfang og et vulkansk temperament. Alt det har billedhuggeren J.F. Willumsen fået frem i sin skulptur af hende i denne rolle i Det Kgl. Teaters foyer.

Elisabeth Dons blev stærkt protegeret af sine foresatte, Svendsen og teatrets chef Edv. Fallesen, til hvem hun en tid stod i et intimt forhold. 1888 blev hun som kun 24-årig udnævnt til kgl. skuespillerinde og fik samme høje gage som de veltjente, ledende skuespillerinder Betty Hennings og Josephine Eckardt.

Fallesen sørgede for, at Elisabeth Dons fik økonomisk støtte til flere studieophold i Paris. Hun op-søgte sangpædagog Mathilde Marchesi, der var berømt for sin evne til at udvikle kvindestemmers højde. Marchesi lagde Dons's stemme om til sopran, og sangeren Désirée Artôt de Padilla hjalp hende med det dramatiske udtryk.

Herhjemme fik hun også hjælp af forfatteren Herman Bang, der beundrede hende. Det var ambition-en om at spille, snarere end at synge det store sopranrepertoire, der ansporede Dons til at drive sin stemme op i et andet leje end det, hvor den naturligt hørte hjemme. Ved et enormt stemmeteknisk arbejde lykkedes det hende i en årrække at gennemføre højtliggende partier som Violetta i La traviata og Julie i Gounods Romeo og Julie. Violettas dødscene gjorde et mægtigt indtryk. Ikke si-den Gerlachs dage havde man på operaen oplevet mage til dramatisk kunst. Mindre held havde Dons med titelrollen i Carmen. Som type var hun for aristokratisk, og der kom noget forceret og uharmonisk over hendes spil, som misklædte rollen. Med de tre vidt forskellige sopranroller i Hoffmanns Eventyr vakte hun igen furore. Som i tilfældet med Violetta var det mere det dramatiske end det sanglige, der henrev hendes publikum. Men stemmen begyndte at vise tegn på træthed, de høje toner var ofte for skarpe, og stemmen kunne virke sprød og skør. Hun havde også svært ved at fremstille det naivt-uskyldige, som mange sopranroller, fx Julie kræver. Hun indrømmede selv, at hendes højde ikke altid "passede til Partierne". Derfor blev Santuzza i Cavalleria rusticana en af hendes mest helstøbte præstationer, fordi hun her i mezzolejet kunne skabe "et Menneske, en fortvivlet Sjæl".

I sin sidste periode, før hun i 1905 lagde op som kun 41-årig, nærmede Elisabeth Dons sig igen det dybere repertoire. Ved uropførelsen af Carl Nielsens Saul og David sang hun spåkvindens parti, der blev et af de største optrin i operaen. Med slutrollen, Orfeus i Glucks Orfeus og Eurydike, blev hun atter det store trækplaster. Rollens dybe leje og dens tragisk-passionerede indhold var som skabt for hendes evner.

Den fine musikskribent William Behrend ristede hende denne minderune: "Der var en vis Fornem-hed og Selvstændighed over hendes Fremtoning og Fremstilling. Hun gik ikke ganske i Række og Geled med de andre, og hvad hun ydede, var kendelig fremgaaet af et mere personligt Studium, maaske ogsaa af mere kultiveret Smag og alvorligere Trang til at give Menneske-Følelser et leven-de, stærkt og naturligt Udtryk, end man dengang kendte det ved vor Opera."

Hos Elisabeth Dons og hendes bofælle, den kvindepolitisk aktive læge Johanne Feilberg, mødtes en række kunstnere som ægteparret Anne Marie og Carl Nielsen, J.F. Willumsen, Sophus Claussen og kunsthistorikeren Vilhelm Wanscher. En kreds, der har fået forfatteren Frans Lassen til at tale om "en ny guldalder i dansk åndsliv". Maleren Anne Marie Telmányi har beskrevet, hvordan Dons under et sådant kunstnersamvær: "sad som en stor sort ørn og inddrak alle morsomhederne med et fint spillende smil. Hun ligesom pilede sine store sorte vinger ud."

Som pædagog gjorde hun med sin betydelige og mærkelige personlighed et dybt indtryk på sine elever. Blandt dem var Ingeborg Steffensen, som blev hende en værdig efterfølger.

Sten Høgel

Elisabeth Dons stoppede sin sangerkarriere i 1905 og indspillede ingen plader.

Fra Det kgl. Teaters Presseafd:

Elisabeth Dons' Mindelegat:

Legatet, som ikke kan søges, er i følge fundatsen af 23. november 1960: "til støtte og uddannelse fornemmelig til studier ved musikcentre og hos kendte sanglærere i udlandet (specielt italienske og franske). Det gives til kvinder, der, ansat ved Den Kongelige Danske Opera, allerede, sangligt og dramatisk, har gjort en stor indsats på denne, samt til kvinder udenfor operaen, som stræber mod dette mål, og hvis fremragende talent og sanglige og dramatiske evner gør det sandsynligt, at de vil være i stand til at gøre en stor indsats på operaen, idet det understreges, at legatets formål i lige så høj grad er at højne Den Kongelige Danske Opera som at støtte og fremhjelpe talentet."

Legatet - på 40.000 kr. - blev i 24. sept.2010 tildelt gæstesolist ved Den Kongelige Opera – sopranen Susanne Elmark –

Tidligere modtagere af Elisabeth Dons' mindelegat:

1962 Kirsten Hermansen
1963 Else Margrete Gardelli
1964 Ellen Margrethe Edlers
1965 Bonna Søndberg
1966 Kirsten Schultz
1967 Lone Koppel
1968 Ellen Winther
1969 Gurli Plesner
1970 Edith Guillaume
1971 Kirsten Vaupel
1972 Solveig Lumholt
1973 Edith Brodersen
1974 Bodil Gøbel
1975 Margrethe Danielsen
1976 Lisbeth Balslev
1977 Minna Nyhus
1978 Irene Graaner von Benzon
1979 Anne Frellesvig
1980 Tove Hyldgaard
1981 Margrethe Danielsen
1982 Gertrud Spliid
1983 Eva Johansson
1984 Astrid Riisgaard
1985 Marianne Rørholm
1986 Tina Kiberg
1987 Inga Nielsen
1988 Elsebeth Lund
1989 Gitta-Maria Sjöberg
1990 Randi Stene
1991 Åsa Bäverstam
1992 Djina Mai-Mai
1993 Elisabeth Meyer-Topsøe
1994 Anne Marie Heimdal

1995 Hanne Fischer
1996 Nina Pavlovski
1997 Irène Theorin
1998 Inger Dam-Jensen
1999 Henriette Bonde-Hansen
2000 Anne Margrethe Dahl
2001 Lise-Lotte Nielsen
2002 Susanne Resmark
2003 Gisela Stille
2004 Tuva Semmingsen
2005 Ylva Kihlberg
2006 Sine Bundgaard
2007 Elisabeth Jansson
2008 Ann Petersen
2009 Trine Bastrup Møller

Bestyrelsen for mindelegatet består i 2010 af teaterchef Erik Jacobsen (formand) samt chefdirigent Michael Schönwandt og redaktør Knud Ketting.